

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ОСМИСЛЕННЯ ЛЮДИНИ В ПОСТНЕКЛАСИЧНІЙ НАУКОВІЙ ПАРАДИГМІ

Анотація. Проаналізовано концепції вчених-постмодерністів, які вибудували теоретичну модель людини культури постмодерну, сформовану на засадах постнекласичної наукової парадигми. Проведений аналіз теорій дав можливість довести, що в рамках парадигми постмодерну сформувалася інтегративна концепція людини, складовими якої є певний тип свідомості, сутнісні та ціннісні орієнтації людини культури постмодерну

Ключові слова: культура, культурологія, постмодерн, людина, методологія, наукова парадигма класична, постнекласична.

Аннотация. Проанализированы концепции ученых-постмодернистов, которые выстроили теоретическую модель человека культуры постмодерна, сложившуюся на основе постнеклассической научной парадигмы. Проведенный анализ теорий дал возможность доказать, что в рамках парадигмы постмодерна сформировалась интегративная концепция человека, составляющими которой является определенный тип сознания, сущностные и ценностные ориентации человека культуры постмодерна.

Ключевые слова: культура, культурология, постмодерн, человек, методология, научная парадигма классическая, постнеклассическая.

Summary. The article analyzes the concept of academic postmodernists who built a theoretical model of human postmodern culture, formed on the basis Postnonclassical scientific paradigm. Is characterized by the transition from classical methodologies to Postnonclassical scientific paradigm. Its signs are interpretativist, fragmentation, pluralism, polycentric and more. The article analyzes the concept of two masterminds and leading representatives of postmodernism - Michel Foucault (1926-1984) and Jacques Derrida (1930-2004). Both enriched humanities research specific ways: Foucault - structural analysis of discourse Derrida - deconstruction methodology. The article states that postmodernism focusing on the problem of loss of identity evidence of the exceptional intuition authors postmodern project. They recorded one of the first fundamental changes life in the new information society, systemic perturbations in the order of phenomena. Derrida concludes inability independent of human consciousness and sees it as text culture. As a result, the

world and man look like a total and unlimited text - space, consisting of current and previous cultural contexts. The article analyzes the concept of human future prominent Japanese researcher Yonezi Masoudi (1905-1995). His hypothesis demonstrates an attempt to link social changes with the change of rights in general, including its social nature. It is important to note that the concept Masoudi based on methodological principles on which modern systematology built, because the texts he repeatedly stresses the "systematic" nature of their construct. This refers to the modern scientist faktazh humanities anthropological orientation. Relevant in the development of postmodern culture is a concept developed within the humanistic or existential psychology. Prominent representatives - Abraham Maslow (1908-1970) and Carl Rogers (1902-1987) developed the existentialist ideas about the authenticity of human existence, the individual needs to be self-sufficient, to become samoaktualizovanoyu zaproponovuvaty and their approaches to human development. Main research areas of humanistic psychology focused on exploring the possibilities of human self-realization. Among them - the human capacity for creativity, love, development, self-actualization, formation, sensory experience, mental health, etc. Thus the humanistic psychology - a psychology that interests healthy creative individual, and the need to create such an individual correlates with contemporary problems finding different forms of identity. Generally stated that representatives of the works of postmodern philosophy problem of man has been the subject of intense reflection. The new interpretation and understanding of human postmodern society due to the entry in the postmodern period of development, the change in attitude and perception of the world. Based on the post-modern paradigm emerging image of man future. Thinkers tried to move away from the concept of integrated individuality conformist one-dimensional type of human civilization as a creature of reason, to question the idea of the existence of a universal, unified, permanent "I" and create an alternative image of man. Conducted in article analyzes the theories allowed to prove that in the postmodern paradigm emerged integrative concept of man, the components of which are a certain type of consciousness, intrinsic rights and values of postmodern culture

Key words: culture, cultural studies, postmodern man, methodology, classical scientific paradigm, Postnonclassical.

В останній третині минулого сторіччя відбулися радикальні зміни у підґрунті гуманітаристики, які привели до чергової глобальної наукової революції та стали основою для появи нової — постнекласичної парадигми науки. Її провідною ознакою є орієнтація на інтеграцію наукових знань, міждисциплінарні дослідження, об'єктом яких є унікальні системи, що характеризуються відкритістю, самоорганізацією та нелінійністю розвитку. Відповідно змінюються ідеали та норми наукової раціональнос-

ті, з винятку на норму перетворюється принцип методологічного плюралізму, зіставлення і поєднання різних методів наукового аналізу та дослідницьких підходів у тлумаченні одного об'єкта.

Виявом некласичної картини світу є культурологія — інтегративна за своєю природою галузь знань. Дослідження нею такого складного феномену, як культура, зумовлює вихід за межі монодисциплінарного підходу, актуалізує використання широкого методологічного інструментарію, різних міждис-

циплінарних дослідницьких програм і наукових стратегій. Попри доволі усталену думку про те, що культурологія як наука вивчає явища та закони культури, поза її увагою не залишається і творець і продукт культури — людина. Саме від їх взаємодії залежить становлення тих світоглядних і культурних парадигм, які визначатимуть стратегії подальшого гуманітарного поступу людства та формування нової концепції людини як антропологічного ідеалу XXI століття.

Актуальність дослідження проблеми людини в контексті культури зумовлено рядом факторів. Спостереження доводять, що суттєвою особливістю сучасної культури є формування, поряд із традиційним, її нового образу, пов'язаного з ідеями історичної та органічної цілісності культури, уявленнями про норми, правила, традиції, звичаї тощо. В умовах соціокультурних трансформацій, що відбуваються на межі тисячоліть, завершується процес існування одного типу людини та створюються умови для формування іншого. З огляду на це, в теоретичному плані залучення методологічних можливостей культурологічного знання через аналіз історичних процесів, результати формування, функціонування та трансляції культури дозволяє осмислити проблеми людини культури на рівні трансдисциплінарних стратегій пізнання.

Важливим виміром актуальності є й те, що в загальному комплексі гуманітарних наук процес осягнення природи людини розширюється завдяки появі нових різновидів антропологічних учень. Разом вони утворюють певну систему поглядів, розширюючи предметне поле класичної філософської проблематики, сприяють виробленню нових знань про людину. Таким чином, розширення проблемного поля антропології стимулює залучення все нових способів пізнання людини. У цьому зв'язку культурологія із власною міждисциплінарною матрицею та методологічним плюралізмом виявляє здатність бути своєрідною “культурологічною антропологією”, теоретичним арсеналом якої є культурологічні концепції як інтегративні теоретичні форми осмислення людини як феномену культури. У такий спосіб культурологія виокремлює своє власне специфічне дослідницьке поле, у якому проблеми людини посідають центральне місце. Усе це актуалізує подальші наукові пошуки у проблемному просторі вітчизняної культурологічної науки в аспекті аналізу процесів самоідентифікації людини як суб'єкта

культуротворення у її соціальному середовищі як в історичній ретроспекції, так і у вимірах сучасності.

Засновуючись на думці, що культура відіграє ключову роль у формуванні певного типу особистості, яка у процесі соціалізації набуває певних світоглядно-пізнавальних настанов, стереотипів мислення, навичок інтерпретування та оцінки різноманітних інформаційних повідомлень, сигналів, ідеалів і цінностей, сформованих на засадах конкретної культурної традиції, актуальним, на нашу думку, є культурологічне осмислення образу людини в контексті культури постмодерну. Саме у вимірах цього типу культури видається логічним залучення потенціалу постнекласичної парадигми гуманітарного знання, яка намагається подолати монологічність традиційного раціоналізму та вийти на рівень усвідомлення буття як багатовимірного полісемантичного простору запитань і відповідей, де не існує абсолютної істини, а кожна точка зору має право на життя.

Метою статті є аналіз концепцій вчених-постмодерністів, у яких на основі залучення культурологічного методологічного інструментарію вибудовано теоретичну модель людини культури постмодерну, сформовану на засадах постнекласичної наукової парадигми.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку гуманітарного знання, що характеризується суттєвим епістемологічним зсувом, апелювання до постмодерного дискурсу стало виразною ознакою значного масиву наукових досліджень, а феномен постмодернізму домінує в культурній свідомості як у європейському, так і вітчизняному культурному просторі. Як зауважує сучасний дослідник постмодернізму М. Епштейн, “саме під знаком “пост” — формувалася самосвідомість культури останньої третини XX століття” [12, 462].

Крізь призму трансформації парадигмальних настанов постмодернізму формується постнекласична наука, яка звертається до вивчення надскладних систем, до яких належить людина, та намагається осмислити нові умови її існування, відповісти на виклики, що постали перед нею. Перехід науки до нового, постнекласичного періоду пов'язаний із відкриттям законів нелінійної фізики, становленням нових наукових дисциплін — синергетики, ноосферології, біоніки тощо, а також досягненнями у генній інженерії, кібернетиці та інших напрямках наукових знань. Постмодернізм актуалізує “новий ра-

ціоналізм”, що сповідує принципи індетермінізму, гри, реконструкції, поліперспективності відкритих форм тощо. Відбувається фундаментальний перехід від традиційних схем попередніх методологій, заснованих на визначеності й зрозумілості, спрямованих на вибудовування ієрархічної цілісності, до інтерпретативності, фрагментарності, перенесенні уваги на мікрорівень людської практики, до спонтанності проявів духовності та внутрішнього світу. Тим самим окреслюється парадигмальний статус постмодернізму, адже його філософська програма задовольняє усім критеріальним вимогам до дослідницької парадигми, яка має власну модель бачення реальності, формує специфічні ідеали, норми опису та пояснення світу, організації знання.

У межах цієї розвідки зупинимося на ідеології постмодернізму в її пошуках смислових точок перетину існування сучасної людини та культури та в контексті постмодерністських розробок, присвячених проблемі людини, звернімося до аналізу концепцій двох провідних представників і натхненників постмодернізму — Мішеля Фуко (1926–1984) і Жака Дерріда (1930–2004). Обидва збагатили гуманітарні науки конкретними способами дослідження: Фуко — структурним аналізом дискурсу, Дерріда — методологією деконструкції, а також актуалізували дві стратегії новоєвропейського мислення Ніцше — ту, що дає можливість художнього світобачення, але з використанням наукових засобів, іншу, спрямовану на підрич самих коренів метафізичного мислення, при цьому не відмовляючись від самої себе як філософії. Крім того, обох відрізняє відмова не тільки від метафізичного мислення, а й від гуманізму XIX століття. Утім, як і тема “кінця філософії”, так і ідея “смерті людини” у постмодерністських філософів набуває різних варіацій.

Значний внесок у розвиток ідеї “смерті людини” належить М. Фуко. Він вважає хибним положення про те, що людина була головним об’єктом пізнання ще за часів Сократа та маніфестує, що треба припинити розмови про могутність сучасної людини. На його думку, лише у XIX ст. людина стає самостійним об’єктом науки, коли вона починає розглядати себе як результат та вершину біологічної революції. У новітню епоху питання про людину як сутність, на думку Фуко, неможливе: “...у всякому випадку, зрозуміло одне, людина — це не найдавніша і не найбільш постійна з усіх проблем, які стоять перед людським знанням. Можна з упевненістю сказати,

що людина — це недавній винахід. Зовсім не навколо людини та її таємниць з давніх-давен навпомацки блукало пізнання. Серед усіх змін, які вплинули на знання речей, знання їх порядку, тотожностей, розрізень, ознак, рівностей, слів, серед усіх епізодів глибинної історії Тотожного, лише один період, який почався півтора століття тому, і, цілком можливо, швидко скінчиться, образ людини” [11, 404].

Постмодерністська ідея про тенденції втрати індивідуальності та анігіляції людини в історії отримала потужний резонанс тому, що спиралася на конкретні історичні й соціологічні дослідження, які викладалися художньою мовою з позицій естетичного світобачення, що нівелювало межі між філософією та літературою. Постмодерністська людина далека від досконалості. Вона зовсім не є інстанцією прийняття вільних рішень, підвладна бажанням, прагне співбуття з іншими, адже залежить від нестачі індивідуальної ідентичності. Більш того, людина є не тільки не вільною, вона — “зникає”: “Людина, як показує археологія нашої думки, це витвір недавній. І кінець її може бути недалекий. Якщо ці диспозиції зникнуть так, як вони колись з’явилися, якщо будь-яка подія, можливість якої ми могли лише відчувати, не знаючи поки ні її обліку, ні того, що вона в собі несе, зруйнує їх, як був зруйнований наприкінці XVIII століття ґрунт класичного мислення, тоді, можна поручитися, людина зникне, як зникає обличчя, намальоване на піску” [10, 401].

Отже, людина перестала бути в центрі світу, зникла як зображення на піску й тому в ній поєднується і лик Бога, і личина мертвої суб’єктивності, вони закривають людину як самототожну і самодостатню істоту. Саме така особа цікавить постнекласичну філософію, а особа, своєю чергою, проявляє інте-рес до межових ситуацій, коли філософія сама себе заперечує. Це і є та деструктивна епістема, яка звертається або до архетипової визначеності за ідеологічними параметрами, або до комплексу комунікативних ознак як знаків комунікації. Ж. Дерріда свідчив про децентрацію суб’єкта у свій спосіб. Його “Грамаатологія” містила в собі атмосферу нескінченної критичної деконструкції продуктів людського духу. На думку автора, “людина не існує поза текстом”, вона — соціально-культурний феномен, “сукупність мовних практик”. Якщо свідомість визначається мовою, а її єдність — фікція, то і ідентичність суб’єкта ставиться під питання.

У цьому зв’язку слід зазначити, що акцентування

уваги постмодернізму на проблемі втрати ідентичності виникло не випадково і свідчило про виняткову інтуїцію авторів постмодерністського проекту, адже саме вони серед перших зафіксували принципові зміни життя у новому інформаційному суспільстві, що породжує “позачасовий час”, системні пертурбації у порядку слідування явищ. Ж. Дерріда доходить висновку про неможливість самостійної людської свідомості й розглядає її у вигляді текстів культури: світ і людина мають вигляд безмежного й тотального тексту — простору, що складається із сучасних і попередніх культурних контекстів. Метафорою постмодерністського тексту слугує книга, яка ніколи не буде дописана до кінця і яка завжди відкрита для різних інтерпретацій та доповнень [2].

Різноманітні витлумачення ідеї “втрати суб’єктивності” на протигагу домінуванню суб’єкта в модерній традиції, можна відзначити як одну з прикметних особливостей постмодерних мислителів, адже безмежна свобода від волі людини доби Модерну є не що інше, як утопія. Насправді, оскільки людина, її свідомість завжди залежали й залежать від соціальних, мовних і психофізіологічних структур, недоцільно витлумачувати ідею “смерті людини” як осереддя бачення людини епохи Постмодерну. Радше, ця ідея є логічним містком для осягнення розмаїття та багатства її дійсного світу: “Якщо раннім його версіям був притаманний відвертий епатаж, то в пізніших, поміркованіших, виваженіших версіях есхатологічні мотиви “смерті людини”, “кінця історії”, “смерті автора” тощо звучать “приглушено й поступово стають анахронізмом” [3, 19].

Свідченням цього стала поява наприкінці ХХ ст. Концепції людини майбутнього японського дослідника проблем інформаційного суспільства, автора понад 20 книг, зокрема бестселера “Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство” (1983) Йонезі Масуди (1905–1995). Його концепція (або, як він сам її назвав, гіпотеза) демонструє спробу пов’язати соціальні перетворення, які несє із собою інформаційне суспільство, зі зміною людини в цілому, включаючи її соціальну природу. Важливо зазначити, що ця концепція ґрунтується на методологічних принципах, на яких побудовано сучасну системологію, адже в текстах учений неодноразово наголошує на “системному” характері свого конструкта, при цьому посилаючись на сучасний фактажний масив “точних” і гуманітарних наук, як правило, антропологічної спрямованості. Й. Масуда

конструює свою “гіпотезу” на базі даних багатьох галузей знання: він залучає останні досягнення палеоантропології, соціобіології та інформаційної науки з використанням історичної аналогії. Завданням такої процедури японський футуролог вважає створення теоретичної моделі нового типу людини — Homo Intelligens, на відміну від традиційного — Homo Sapiens. Саме ця “нова людина”, яка вже перебуває на етапі свого формування, на думку вченого, виведе людство з кризи власного існування як виду. Гіпотеза ґрунтується на тезі про те, що результати досліджень загальноприйнятої теорії антропогенезу, базовані на трьох чинниках (прямоходіння, виготовлення знарядь праці та розвиток мозку), нині повністю дискредитовані сучасними теоріями палеоантропології. Й. Масуда вказує на наявність у людини, на відміну від попередніх видів, “трьох інтелектуальних органів”, за допомогою яких людина нагромаджувала нову інформацію, знання й відкладала їх у лобні частки, що, своєю чергою, розвивало їхні функції. “У такий спосіб ці три інтелектуальні органи (як щось ціле) спіральними сходами розширювали інтелектуальні й культурні здібності сучасної людини” [9, 341]. Саме названі риси відрізняють сучасну людину як вид від попередніх людських видів, і це, на думку Масуди, є підставою для надання біологічному чинникові першорядного значення.

Другим важливим моментом у становленні сучасного людського виду Й. Масуда називає появу комп’ютерів, нових способів комунікацій, роботів. Він висловив припущення, що зростання у суспільстві ролі біокомп’ютерних технологій і розвиток на цій основі нової культури спричинить не лише зміни в деяких рисах характеру сучасної людини, а й сприятиме її генетичній перебудові. Це призведе не лише до різноманіття її соціально зумовлених рис, а й відбудеться докорінна трансформація самої людини. Масуда обґрунтував свою думку застосуванням історичної аналогії: ті чинники, які сприяли виникненню Homo Sapiens (розвинуті лобні частки мозку; здатність до мовлення; нові можливості спілкування; вправність рук) аналогічні тим, що виникають у інформаційному суспільстві (нові комп’ютерні технології, що значно посилюють інтелектуальні можливості людини; мережа глобального інтерактивного спілкування; роботи, які демонструють небачену раніше точність і вправність рухів). На основі цієї історичної аналогії Масуда робить висновок, що виникають передумови для формування нового

типу людини. Для обґрунтування власної тези щодо генезису “нової людини” японський дослідник звертається до теорії “генно-культурної еволюції”, згідно з якою культура зароджується і формується під впливом біологічних імперативів, а культурні інновації, своєю чергою, здатні змінювати біологічні риси, коли людські гени і культура ідуть шляхом ко-еволюції, взаємно впливаючи одне на одне, мозок і розумові здібності є основою породження людиною культури, створюючи можливість для генезису “нової людини”. Водночас, на думку мислителя, основним сенсом майбутнього суспільства має стати “злиття з Абсолютом”, а кінцевою метою — поява нового виду людини, залученої до біоекологічної економічної системи, що призведе до появи синергетичного суспільства: “...реалізація синергетичного суспільства Вищого Буття й людини, суспільства, в якому творчість Вищого Буття інтегрована з працею людини. Це сучасна версія теологічного синергізму, в якому духовне відродження спричиняється поєднанням людської волі і Божественного благовоління” [9, 360].

Не менш актуальними в умовах розвитку постмодерністської культури є концепції, вироблені в рамках гуманістичної, або екзистенціальної психології. Їх видатні представники — Абрахам Маслоу (1908–1970) та Карл Роджерс (1902–1987) — розвинули ідеї екзистенціалістів щодо автентичності людського існування, потреби особистості бути самодостатньою, стати самоактуалізованою та запропонували підходи щодо розвитку людини. Основні напрями досліджень гуманістичної психології були спрямовані на вивчення можливостей людської самореалізації. Серед них — здатність людини до творчості, любові, розвиток, самоактуалізація, становлення, чуттєвий досвід, психічне здоров’я тощо. Отже, гуманістична психологія — це психологія, яку цікавить здоровий творчий індивід, а необхідність створення такого індивіда корелюється із сучасними проблемами пошуку різних форм ідентичності. Це зумовлено потребою знаходження оптимального шляху особистісного надання сенсу існування та активізації глибинних суб’єктивних ресурсів людини в умовах сучасної мозаїчної культури, яка засвідчує крах попередніх ідентичностей і потребує формування нових [5, 10]. Крім того, ідея самоактуалізації забезпечує широкий вибір варіантів і можливостей особистісного самоздійснення і тим самим відкриває ресурси, іманентно та імпліцитно закладені в

людській природі, вимагає вольового зусилля для надання адекватного імпульсу до самовдосконалення та самопосилення основ свого буття.

З культурологічних позицій ідеї гуманістичної психології А. Маслоу привертають увагу з погляду на їх зв’язок із розвитком культури. Адже в сучасному суспільстві мислитель убачає дві культури: одна утворюється людьми, які схильні до найвищих переживань і орієнтовані на вищі цінності — красу, істину, добро тощо. Інша культура втілює технократично-бюрократичну тенденцію в житті суспільства. Цю культуру створюють люди, не схильні до вищих переживань. Маслоу конструює модель ідеальної культури — еупсехію, яка дозволяє розкрити людям їх потенційні можливості. Ідеальну культуру створюють люди особливого складу, основною рисою яких є прагнення до самовдосконалення, самоактуалізації. Саме через теоретичну розробку цих понять мислитель демонструє новий психолого-культурологічний, світоглядний погляд на природу людини, її буття у Всесвіті.

Так, А. Маслоу в книзі “Психологія буття” [6] наголошував, що потрібно виробити новий погляд на природу людини та її здібності. Він вважав, що в основі людини перебуває певне здорове ядро, якась динамічна сила, що робить можливою самоактуалізацію людини. “Самоактуалізація” стає одним із основних понять гуманістичної психології, найвищою потребою та мотивацією в ієрархії потреб А. Маслоу. Сутнісний зміст, який вміщує вчений у поняття “самоактуалізації”, розкривається через усвідомлення людиною свого буттєвого призначення, відчуття та прагнення жити відповідно до своєї природи. Отже, це найбільш сутнісна потреба людини, котра замикає цикл людських потреб і надає людині цілісності й гармонії. Таким чином, самоактуалізацію можна визначити, виходячи з онтологічного принципу, згідно із яким призначенням кожної людини є “народження” свого буття, яке дане нам лише в зародку. Це шлях, який дозволяє йому відбутися, стати буттям, а не залишитись просто його потенційною можливістю. На думку вченого, самоактуалізація сприяє виробленню відповідних рис, що стають характерними для людини, яка стала на відповідний шлях і які відрізняють її від “звичайних” людей. У праці “Мотивація та особистість” [7] автор визначає такі риси самоактуалізованих людей, а саме: ефективне сприйняття реальності та комфортні взаємовідносини із нею, прийняття себе,

інших людей та природи, спонтанність, простота, природність, потреба в усамітненні, автономність, незалежність від культури та середовища, воля та активність, свіжий погляд на речі, почуття спільноти, міжособистісні відносини, демократичність, вміння відрізнити засіб від мети, добро від зла, філософське почуття гумору, креативність, опір культурним впливам, трансценденція культури.

Отже, через безперервну актуалізацію потенціалів, здібностей, талантів як виконання місії, поклику долі або життєвого призначення, як більш повне усвідомлення, визнання і прийняття людиною своєї власної внутрішньої природи, як невинне прагнення до внутрішньої єдності, інтеграції чи синергії відбувається посилення індивідуальних відмінностей, що робить кожну людину єдиною та неповторною й таким чином виробляє істинне, автентичне “Я” кожної людини, вихід нею на автентичний рівень буття. В цілому можна визнати, що постмодерн створює своєрідні умови для самоактуалізації, що стає важливою умовою життя людини. Прагнення до самоактуалізації утворює своєрідну “інерцію” руху, трансформацію життя людини, що “провокує” до більш високих онтологічних рівнів розвитку. Водночас цей перехід стає можливим тоді, коли, людина має хоча б початковий досвід самоактуалізації на вищих рівнях, а самоактуалізація на нижчих рівнях має входити у свій кризовий стан. Цей перехід забезпечується психологічним “механізмом” катарсису, оскільки останній можна розуміти в його широкому смислі як вищий духовний стан внутрішньої впорядкованості, душевної гармонії, що виникають завдяки домінуванню вищих загальнолюдських ідеалів.

Висновки. У роботах представників постмодерністської філософії проблема людини стала предме-

том інтенсивних роздумів. Нове тлумачення та розуміння людини постмодерном зумовлене входженням суспільства у постмодерний період розвитку, переминою у світобаченні та світосприйнятті. Згідно з постмодерністською парадигмою формується образ людини майбутнього. Мислителі намагалися відійти від концепції цілісної індивідуальності, від конформістського одновимірного типу людини як витвору цивілізації розуму, поставити під сумнів ідею існування універсального, уніфікованого, незмінного “Я” і сформувати альтернативний образ людини. Характерним для неї є можливість буття за умов “полілогу”, плюральності соціальних, культурних і пізнавальних практик, прагнення до самовираження і самоактуалізації, до гармонії із собою, до задоволення власних потреб і бажань. Таким чином, можна стверджувати, що рамках парадигми постмодерну сформувалася інтегративна концепція людини, складовими якої є певний тип свідомості, сутнісні та ціннісні орієнтації людини культури постмодерну.

У цьому контексті слухним є зауваження сучасних вітчизняних учених (Ю. Богуцький, Н. Корабльова, Г. Чміль) про те, що постмодернізм є тим метанаративом, у якому експлікується образ людини, що його проектність відсувається за межу будь-якого можливого і неможливого світу, універсалізується як гра проектами, коли кожен розбудовує свою окрему модель метафізики і свій проект людини [1, 35]. Утім, визначальною рисою людини майбутнього, яка подолає постмодерн, має бути глибоке усвідомлення справжніх смислів буття, їх пошук, адже замислюватися про сенс життя — це привілей свідомості тільки людини.

Література:

1. *Богуцький Ю.* Нова культурна реальність як соціодинамічний процес людинотворення через ролі / Юрій Богуцький, Надія Корабльова, Ганна Чміль. – К.: Ін-т культурології НАМ України, 2013. – 272 с.
2. *Деррида Ж.* О граматології / Жак Деррида ; [пер. с франц. Н. Автономовой]. – М.: Издательская фирма «Ad marginet», 2000. – 511 с.
3. *Загороднюк В. П.* Бачення знання та людини у філософії Модерну та Постмодерну / В. П. Загороднюк // Філософська думка. – 2006. – № 4. – С. 3–21.
4. *Козловски П.* Культура постмодерна / П. Козловски. – М.: Республика, 1997. – 240 с.
5. *Лях В. В.* Свобода самореалізації у контексті інформаційно-комунікаційних процесів / В. В. Лях // Мультіверсум. Філософський альманах / гол ред. В. В. Лях. – Вип. 73. – 2008. – № 73. – С. 3–26.
6. *Маслоу А.* Психологія бытия / А. Маслоу. – К., 1997. – 304 с.
7. *Маслоу А.* Мотивация и личность / Абрахам Маслоу. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
8. *Маслоу А.* Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М.: Смысл, 1999. – 425 с.
9. *Масуда Й.* Гіпотеза про генезис Homo Intelligens // Сучасна зарубіжна філософія. Хрестоматія: навч. посіб. / упор. Віталій Лях. – К.:Либідь, 1996. – С. 335–361.
10. *Фуко М.* Слова и вещи: Археология гуманитарных наук / М. Фуко. – СПб.: А-скад, 1994. – 406 с.
11. *Фуко М.* Історія сексуальності: пер. з фр. / М. Фуко. – Харків: Око, 1997. – Т. 1: Жага пізнання. –Х.: [б. в.], 1997. – 235 с.
12. *Эпштейн М. Н.* Постмодерн в русской литературе: учеб. пособие для ВУЗов / М. Н. Эпштейн. – М.: Высш. шк., 2005. – 495 с.